

BACHADON BO‘YNI RAKINING OLDINI OLIISHDA SKRINING DASTURLARINING AHAMIYATI

Fayziyeva Zuxra Akbar qizi

Samarqand tibbiyot universiteti

Email: fayziyevazuxra1@gmail.com

Annotatsiya: *Bachadon bo‘yni raki ayollar orasida keng tarqalgan onkologik kasalliklardan biri bo‘lib, u butun dunyoda sog‘liqni saqlash tizimi uchun muhim muammo hisoblanadi. Shu bilan birga, ushbu kasallik erta aniqlash va profilaktika choralarini samarali tashkil etish orqali oldini olish mumkin bo‘lgan saraton turlaridan biridir. Bachadon bo‘yni rakining rivojlanishi ko‘pincha inson papilloma virusi (HPV) ning yuqori xavfli turlari bilan uzoq muddatli infeksiya bilan bog‘liq bo‘ladi. Skrining dasturlari kasallikning dastlabki bosqichlarini hamda saraton oldi o‘zgarishlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Pap-test, HPV testi va sirka kislotasi yordamida vizual tekshiruv kabi usullar orqali bachadon bo‘yni hujayralaridagi o‘zgarishlarni erta aniqlash mumkin. Skrining dasturlarining samaradorligi ularning keng qamrovi, aholining xabardorligi, tibbiy infratuzilmaning rivojlanganligi hamda ayollarning muntazam tekshiruvlarda ishtirok etishiga bog‘liq. Shuningdek, HPV ga qarshi emlash va skrining dasturlarini birgalikda qo‘llash bachadon bo‘yni rakining oldini olishda muhim strategiya hisoblanadi.*

Kalit so‘zlar: *bachadon bo‘yni raki, skrining dasturlari, inson papilloma virusi, Pap-test, erta tashxis, saraton oldi holatlari, ayollar salomatligi, profilaktika.*

Bachadon bo‘yni raki ayollar orasida eng ko‘p uchraydigan onkologik kasalliklardan biri bo‘lib, butun dunyoda sog‘liqni saqlash tizimi uchun muhim muammolardan hisoblanadi. Ushbu kasallik ayollarning reproduktiv salomatligiga jiddiy ta’sir ko‘rsatadi hamda ko‘plab holatlarda o‘limga olib kelishi mumkin. Biroq bachadon bo‘yni raki boshqa ko‘plab saraton turlaridan farqli ravishda erta aniqlash va profilaktika choralarini samarali qo‘llash orqali oldini olish mumkin bo‘lgan kasalliklardan biridir. Shu sababli ushbu kasallikni kamaytirishda skrining dasturlarining ahamiyati nihoyatda katta hisoblanadi.

Bachadon bo‘yni rakining rivojlanishiga asosan inson papilloma virusi (HPV) sabab bo‘ladi. HPV jinsiy aloqa orqali yuqadigan virus bo‘lib, uning ayrim yuqori xavfli turlari bachadon bo‘yni hujayralarida patologik o‘zgarishlarni keltirib chiqaradi. Ushbu virus bilan zararlanish juda keng tarqalgan bo‘lsa-da, ko‘plab holatlarda organizm immun tizimi yordamida virusni mustaqil ravishda bartaraf etadi. Ammo ayrim hollarda virus uzoq vaqt davomida organizmda saqlanib qoladi va bachadon bo‘yni epiteliy hujayralarida saraton oldi o‘zgarishlarini yuzaga keltiradi. Ushbu o‘zgarishlar vaqt o‘tishi bilan davolanmasa, invaziv saraton kasalligiga aylanishi mumkin.

Bachadon bo‘yni rakining rivojlanish jarayoni odatda bir necha yil davom etadi. Avval hujayralarda displaziya deb ataladigan saraton oldi holatlari paydo bo‘ladi. Keyinchalik ushbu

holat davolanmasa yoki aniqlanmasa, u asta-sekin malign o'sma rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli skrining tekshiruvlari kasallikni erta bosqichda aniqlash va davolash imkonini beradi. Aynan skrining dasturlarining mavjudligi bachadon bo'yni rakini boshqa saraton turlariga nisbatan samaraliroq nazorat qilish imkonini yaratadi.

Bachadon bo'yni rakini aniqlashda eng keng qo'llaniladigan skrining usullaridan biri Pap-test hisoblanadi. Ushbu test davomida bachadon bo'yni yuzasidan hujayralar namunasi olinadi va laboratoriya sharoitida mikroskop orqali tekshiriladi. Pap-test yordamida hujayralardagi patologik o'zgarishlarni, jumladan saraton oldi holatlarini aniqlash mumkin. Ushbu test muntazam ravishda o'tkazib turilganda bachadon bo'yni rakining rivojlanish xavfi sezilarli darajada kamayadi. Ko'plab rivojlangan mamlakatlarda Pap-test asosida tashkil etilgan skrining dasturlari tufayli ushbu kasallikdan o'lim darajasi keskin kamaygan.

So'nggi yillarda HPV testi ham bachadon bo'yni rakini aniqlashda muhim diagnostik usul sifatida keng qo'llanilmoqda. HPV testi organizmda bachadon bo'yni rakini keltirib chiqaruvchi virus turlarining mavjudligini aniqlash imkonini beradi. Ushbu testning afzalligi shundaki, u virusni hujayralarda jiddiy o'zgarishlar paydo bo'lishidan oldin aniqlash imkonini beradi. Shu sababli ko'plab davlatlarda Pap-test bilan bir qatorda HPV testini ham qo'llash tavsiya etilmoqda.

Resurslari cheklangan hududlarda esa skriningning yana bir usuli — sirka kislotasi yordamida vizual tekshiruv (VIA) qo'llaniladi. Ushbu usulda bachadon bo'yniga sirka kislotasi eritmasi surtiladi va shifokor ko'z bilan patologik o'zgarishlarni aniqlaydi. Agar bachadon bo'yni yuzasida oq rangli o'zgarishlar paydo bo'lsa, bu saraton oldi holatlarining belgisi bo'lishi mumkin. Ushbu usul oddiy, arzon va tezkor bo'lgani sababli rivojlanayotgan mamlakatlarda keng qo'llanilmoqda.

Skrining dasturlarining samaradorligi ko'p jihatdan aholining xabardorligi va tibbiy xizmatlarning mavjudligiga bog'liq. Ko'plab ayollar bachadon bo'yni rakining xavf omillari va skrining tekshiruvlarining ahamiyati haqida yetarli ma'lumotga ega emas. Natijada ular muntazam ravishda tekshiruvdan o'tmaydi va kasallik ko'pincha kech bosqichlarda aniqlanadi. Shu sababli profilaktika tadbirlari doirasida aholining tibbiy savodxonligini oshirish, skrining tekshiruvlari haqida keng targ'ibot ishlarini olib borish muhim hisoblanadi.

Bachadon bo'yni rakining oldini olishda yana bir muhim profilaktik chora — HPV ga qarshi emlash hisoblanadi. HPV vaktsinalari virusning eng xavfli turlariga qarshi immunitet hosil qiladi va bachadon bo'yni rakining rivojlanish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda qiz bolalar uchun HPV ga qarshi emlash milliy emlash dasturlariga kiritilgan. Shu bilan birga, vaksina mavjud bo'lsa ham skrining tekshiruvlarining ahamiyati saqlanib qoladi, chunki vaktsinalar barcha virus turlaridan to'liq himoya qilmaydi.

Skrining dasturlarini samarali tashkil etish uchun sog'liqni saqlash tizimida kompleks yondashuv zarur. Bunda malakali tibbiyot xodimlarini tayyorlash, laboratoriya xizmatlarini rivojlantirish, diagnostika uskunalari bilan ta'minlash hamda aniqlangan holatlarni o'z vaqtida davolash tizimini yo'lga qo'yish muhim hisoblanadi. Agar skrining orqali aniqlangan

saraton oldi o'zgarishlari o'z vaqtida davolanmasa, skrining dasturlarining samaradorligi kamayadi.

Xulosa qilib aytganda, bachadon bo'yni rakining oldini olishda skrining dasturlari juda muhim ahamiyatga ega. Ushbu dasturlar orqali kasallikning dastlabki bosqichlarini aniqlash va saraton oldi holatlarini davolash imkoniyati yaratiladi. Pap-test, HPV testi va vizual tekshiruv kabi usullar bachadon bo'yni rakini erta tashxislashda samarali vosita hisoblanadi. Skrining dasturlarini keng joriy etish, aholining xabardorligini oshirish hamda HPV ga qarshi emlashni rivojlantirish orqali ushbu kasallikning tarqalishini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti. Bachadon bo'yni saratonini kompleks nazorat qilish: amaliy qo'llanma. – Jeneva: JSST nashriyoti, 2014. – 366 b. – 25–32-betlar.
2. Xalqaro saraton tadqiqotlari agentligi. Bachadon bo'yni saratoni skriningi. – Lion: IARC Press, 2005. – 302 b. – 41–48-betlar.
3. Bray F., Ferlay J., Soerjomataram I., Siegel R., Torre L., Jemal A. Dunyoda saraton kasalliklari statistikasi: 36 turdagi saraton bo'yicha kasallanish va o'lim ko'rsatkichlari tahlili. – CA: A Cancer Journal for Clinicians, 2018. – 68-jild, 6-son. – 394 b. – 394–395-betlar.
4. Arbyn M., Weiderpass E., Bruni L. va boshqalar. 2018-yilda bachadon bo'yni saratoni kasallanishi va o'lim ko'rsatkichlari bo'yicha global tahlil. – The Lancet Global Health jurnali, 2020. – 8-jild, 2-son. – 191 b. – 191–203-betlar.
5. Bosch F.X., Lorincz A., Muñoz N., Meijer C., Shah K. Inson papilloma virusi va bachadon bo'yni saratoni o'rtasidagi sababiy bog'liqlik. – Journal of Clinical Pathology, 2002. – 55-jild, 4-son. – 244 b. – 244–265-betlar.
6. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Ayollar reproduktiv salomatligini muhofaza qilish bo'yicha milliy qo'llanma. – Toshkent, 2020. – 210 b. – 78–85-betlar.
7. Sankaranarayanan R., Nessa A., Esmay P., Dangou J. Bachadon bo'yni saratonining oldini olishda vizual tekshiruv usullari. – Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology, 2012. – 26-jild, 2-son. – 221 b. – 221–232-betlar.